

Vad är Lavring?

Funderingar kring ett ord i en gammal vaggvisa

Patrik Sandgren

Vaggvisor är ett fascinerande fenomen. De finns i en mängd variationer och kan berätta något om den kontext som de placeras i. Den traditionella vaggvisan har potential att kunna ge en vidare känsla och förmedla ett djupare innehåll än vad konstruktionen visar rent ytligt, anledningen är säkert visans smarta kombination av en väl fungerande melodi tillsammans med dess symboliska ordval. Sångarens engagemang och mottagarens lyhördhet spelar naturligtvis också en roll i sammanhanget. Från det att mina barn var riktigt små och tills de var i 3-årsåldern – innan de huvudsakligen gick över till att lyssna på kassetter och skivor med barnvisor och musiksagor när de skulle lägga sig – sjöng jag ibland en vaggvisa med känd text och melodi för dem. Stundtals infogade jag andra ord som hade en mening för mig och min familj, emellanåt hittade jag på i det närmaste nonsensord och någon gång gjorde jag en helt egen visa.

Syftet med denna artikel är att undersöka hur en vaggvisa kan gestalta flera fenomen och hur man samtidigt kan försöka sätta in den i ett historiskt sammanhang. Min utgångspunkt är att ett uttryck, exempelvis ett ord eller två, kan berätta mer än vad som visas på ytan, vad som kan utläsas av dess omedelbara struktur (jfr Lévi-Strauss 1977). Jag betraktar vaggvisans innehåll som en kommunicerande myt, det vill säga som en variation av det ursprungliga tecknet som kan tolkas utifrån både objektiva och associativa synsätt. Claude Lévi-Strauss

välkända teorier om hur myter fungerar bygger på att människan presenterar sina berättelser och konstnärliga uttryckssätt som teman med variation. Vid ett första påseende kan myter förefalla egenartade, men strukturellt kan de vara besläktade även om de också kan uppträda som varandras motsatser:

Whatever our ignorance of the language and the culture of the people where it originated, a myth is still felt as a myth by any reader anywhere in the world. Its substance does not lie in its style, its original music, or its syntax, but in the story which it tells. Myth is a language, functioning on an especially high level where meaning succeeds practically at “taking off” from the linguistic ground on which it keeps on rolling” (a.a.:210).

Lévi-Strauss har kritiserats för att reducera mänskliga särdrag till abstrakt teori med resultat att de historiska sammanhangen blir otydliga (Friedman & Lindberg 1993:138f). En sådan kritik kan vara berättigad, men samtidigt är reduktion Lévi-Strauss poäng: för att kunna förstå de historiska sammanhangen måste de elementära strukturerna uppfattas.

Min metod är en jämförandeanalys och tolkning av texter, musikinspelningar, notbilder och illustrationer. I artikeln arbetar jag med en del äldre litteratur, vilket passar ämnets natur som hand i handske. För studier av litteratur och arkivmaterial har jag haft stor hjälp av biblioteket på Etnologiska institutionen i Lund och arkiven på Folklivsarkivet och Skånes musiksamlingar.

Kavring och lavring

På vårvintern 2007 fick jag som musikarkivarie en fråga som avsåg proveniensens för en vaggvisa upptecknad i Skåne. Frågan gällde om visan kunde kopplas till ett mer avgränsat område i landskapet. Frågeställaren hade funnit den i Johan Nordlanders *Svenska barnvisor ock barnrim* (1886), en välkänd samling som gavs ut i faksimil senast 1975. Nordlander (a.a.:9) anger att visan är upptecknad i Skåne och lämnar Nils Liljas samt Eva Wigströms tidiga publikationer som referenser. Jag har kontrollerat motsvarande visa i dessa två författares samlingar av korta visor, rim, ramsor och lekar (Lilja 1841:12 resp. Wigström 1880:312). Jag har även påträffat den i en senare publikation av Lilja (1865:61). I Liljas samling *Violen* (1841) finns inga konkreta referenser angivna. I hans senare samling *Julboken* (1865) bestämmer publikationens undertitel att innehållet skall vara upptecknat i Skåne, vilket även är fallet med Wigströms samling *Folkdiktning* (1880). I sin publikation anger hon även i vilken skånsk socken uppteckningarna gjorts, undantaget är kapitlet med barn- och vaggvisor som inte har några sådana referenser. De angivna hänvisningarna innebär förvisso inte att vaggvisan tvunget betecknas som "skånsk", utan visar bara att den har någon form av anknytning till landskapet.

Nordlander sorterar vaggvisan under rubriken "Allvarsamma vaggvisor". Visan innehåller några roliga ordval, nämligen ett rim mellan orden "lavring" och "kavring". Texten, en femradig strof, skrivs hos Nordlander (1886:9):

Vyssa, vyssa lafring!

Jag vaggar dig för en kafring;
och kan jag icke kafringen få,
så skall jag låta vaggan stå
och låta barnet gråta.

Skillnaderna i de tre nämnda författarnas textåtergivning är små, några ord, en bestämd

artikel, ett pronomen och ett adjektiv har fallit bort på vägen mellan Liljas första publikation och Wigströms senare. Anledningen kan vara en anpassning till ett versmått med följsammare och mer utjämnad rytmik. Nordlanders återgivning är identisk med Wigströms. I Liljas publikationer skrivs lavring med första bokstav som versal, vilket gör att ordet kan indikera ett egennamn eller karaktär. I Wigströms och Nordlanders publikationer skrivs dock ordets första bokstav med gemen. Nedan följer Liljas två textåtergivningar, med den äldsta överst.

Vyssa vyssa Lafring

Jag vaggar dig för en kafring
kan jag inte den kafringen få,
så skall jag låta din vagg stå,
och låta lilla barnet gråta.

Vyssa vyssa Lafring,

Jag vaggar dig för en kafring
Och kan jag inte kafringen få,
Så skall jag låta vaggan stå
Och låta barnet gråta.

Liljas samling *Violen* är den äldsta svenska referens jag funnit som relaterar till vaggvisan med "lavringmotivet". I denna publikation finns en alternativ strof i direkt anslutning till lavringstrofen, som i *Julboken* tydligt anges som en variation. Strofen bygger på ett rim mellan orden "lyra" och "fyra" och berättar vidare hur jobbigt det kan vara att ha många barn. Jag går inte vidare in på denna strof, då alla andra referenser återger lavringvisan som *en* strof; möjligen kan den alternativa strofen hittas i någon annan referens framöver. Nils Lilja (1808–1870) var diktare, författare, botaniker och verksam som klockare i Billinge i Skåne. Han var född i Blinkarp utanför Röstånga, Skåne. Han var verksam vid Lunds universitet och utnämnd till filosofie doktor vid universitetet i Göttingen, Tyskland. Han var gift tre gånger, och hade en stor barnaskara. Lilja var en av pionjärerna med att upp-

teckna barnvisor i Sverige. Vid publiceringen av *Violen* var han småbarnsförälder.¹

Jag har funnit *en* vaggvisa med lavringmotiv i Folklivsarkivets manuskriptarkiv i Lund (Luf, M 7039:7). Den anges vara upptecknad omkring 1898. Här skrivs lavring med gemen bokstav, samt med ett modernare "v" istället för "f" inuti ordet. Visan är arkiverad tillsammans med andra liknande vaggvisor från olika skånska socknar och härader, men just för denna visa finns ingen närmare angivelse av område förutom Skåne. Texten skrivs i denna uppteckning:

Visselne lavring
jag vaggar dig för en kavring
kan jag inte kavringen få
så ska jag la vaggan stå
och låta barnet gråta.

Dylika vaggvisor har sjungits förr, men i vilken omfattning är svårt att veta. Förutom att visornas funktion var att trollbinda och lugna barnen, kan texterna ses som ett sätt att bearbeta föräldrarollen. Vaggvisor kan alltså ha en funktion lika mycket för de vuxna som för barnen. I allmänhet var barn förvisso älskade, men ofta många och krävande och de ville kanske inte alltid sova så snällt som föräldrarna önskade. "Det var sådant där de fick sjunga för dem [barnen] så de höll truten och inte bara skrek", berättar lite skämtsamt en 81-årig kvinna född utanför Brösarp i Skåne, i en intervju 1988 apropå gamla vaggvisor (Luf, SMS B291:05). I intervjun sjunger hon "Hulda hade en liten gullvagn", efter sin mor, med samma melodi som används i den mer kända barn- och vaggvisan "Ro, ro till fiskeskär". Motsvarande lokala varianter av "gullvagnstexten" finns hos Nordlander (1886:18f), men dessa innehåller andra egennamn.

Med en gammal melodi

Det finns ingen melodi angiven till visan med lavringmotiv hos ovannämnda författare eller i Folklivsarkivets uppteckning. Sannolikt

är det densamma, eller åtminstone en nära besläktad variation, som används just i "Ro, ro till fiskeskär". Notexempel 1 visar de fyra första takterna av visan (efter Arwidsson, *Svenska fornsånger, Tredje delen* 1842:462). De fyra takterna motsvarar de två översta versraderna av vaggvisetexterna ovan. Det skall poängteras att jag lyfter fram de första fyra takterna av melodin när de tolkas innehålla de ord som står i fokus för artikeln. Längre ner i detta avsnitt kommer jag att ge exempel på två vaggvisor som använder nämnda melodi och även relaterar i versmått och text till lavringstrofen.

Notex 1, efter Arwidsson 1842

Ro, ro åt fi-skar-skär, mån-ga fi-skar får du der

Melodin till "Ro, ro till fiskeskär" är av mollkaraktär och välkänd och spridd i Norden. Den kallas ibland rätt och slätt för "fiskeskärs-melodin". Den tillhör ett äldre melodiskt och det är vedertaget att en uppenbart lika melodi finns noterad i en fransk handskrift från 1100–1200-talet (Moberg 1950:44). Melodin har historiskt använts i nordiska barn- och vaggvisor och kan sägas representera ett slags formelspråk. Carl-Allan Moberg (a.a.:26) skriver att han ser "barnvisan såsom ett slag av reservat för melodiska formler av säkerligen hög ålder". Moberg analyserar i anförd artikel 102 melodier som kan tolkas bära en variation av fiskeskärsmelodin. Han använder bland annat material från Arwidssons nämnda publikation.

Moberg (a.a.:28ff) betonar i sin analys den stigande kvint som ofta förekommer i de första takten av varianterna, samtidigt som han menar att det finns flera undantag från denna regel. Typmelodin är en kort och homogen konstruktion, oftast i 2/4-takt; den kan även påträffas i andra taktarter eller som kombinationer. Hela melodin kan sägas vara slutet i en liten barform (ABA), vanligen 10–12 takter,

som efter de fyra inledande takterna övergår i ett mellanparti; en närmast kort refräng om fyra takter som kan dubbleras. Mellanpartiet är en stegvis vaggande melodilinje som ändå påminner om inledningens mer vågformade linje, fast med mindre tonomfång och utan tonuppreppningar; melodilinjén kan sägas avbilda både en båts gungande och vaggandet av ett barn och vice versa. Melodin avslutas med två takter – det vill säga en kadens som påminner om inledningen. Jag vill även framhålla de tonuppreppningar och fallande terser som är framträdande i de fyra första takterna (mer om detta längre fram).

Mobergs syn (a.a.:46f) på folkliga melodiers och texters ursprung är värd att fundera över. Han menar att även om vissa melodier råkar ha en stark tradition inom ett område behöver detta inte indikera ett ursprung när de tidigare har förekommit över större områden utan att ha förändrats nämnvärt. Texterna får däremot mer anpassa sig till ett nytt språk och Moberg skriver: ”melodierna voro då som nu i bästa mening internationella medan texterna måste transkriberas till det nya språkområdets tungomål”. En tolkning av citatet ger vid handen att liknande melodier kan förekomma parallellt därför de har ett slags grundläggande struktur som fungerar allmänt, däremot förändras de musikaliska melodierna inte i samma utsträckning som språkets något anorlunda konstruktion och gestaltning. I en annan publikation menar Moberg (1951:7f) att de folkvisor som publicerades i Sverige på 1800-talet i vissa fall kunde bli föremål för ”sekundärtradition”. Han anspelar här på de vistexter som trycktes för högreståndskretsar som litterära analogier. Mobergs poäng är att människorna på landsbygden kunde komma över dessa publikationer och sedan i sin tur föra innehållet vidare. En sådan utveckling låter rimlig, men mindre troligt är att fenomenet i samma utsträckning skall ha gällt för melodierna. Det är väl känt att 1800-talets folkmusiksamlade till en del var färgat av

romantiska föreställningar om folkvisan som bärare av svunna tiders nationalkultur. När visorna gavs ut i tryck var ofta endast texterna representerade och källhänvisningarna bristfälliga. Ibland kunde förvisso hänvisningar till kända melodier förekomma. När noterade melodier ändå förekom var de inte sällan harmoniserade efter samtidens ideal. Ett av undantagen är de av Adolf Iwar Arwidsson samlade barnsångerna i ovan refererade del av *Svenska fornsånger*. Merparten av dessa visor har tillhörande melodier som inte har harmoniserats, exempelvis barn- och vaggvisor som använder fiskeskärsmelodin.

Moberg (a.a.:18), som har en del övrigt att säga om källhänvisningarna i Arwidssons publikation, antyder att i fallet med nämnda visor hade han åtminstone den goda smaken att dessa muntligt traderade melodier inte skulle utsättas för harmonisering. En diskussion om detta pågick nämligen mellan Arwidsson och hans medarbetare Leonard Fredrik Rääf och Erik Drake. Moberg antyder att Rääf nog tyckt som Arwidsson, däremot påstås Rääf inte varit så pigg på att *Svenska fornsånger* skulle innehålla danskt material. I en artikel i *Saga och sed*, skriven av Otto Andersson i Åbo, finns ett citat som även Moberg nämner; apropå Anderssons engagemang skall nämnas att Arwidsson även samlade visor i sitt gamla hemland Finland. Ovannämnda citat är hämtat ur ett brev från Arwidsson till Rääf. Andersson (1936:53) citerar där Arwidsson apropå barnvisorna som skulle komma att publiceras i *Svenska fornsånger*: ”ty de spelas icke till piano och kunde gerna icke blifva föremål för en sådan sång, och harmonien skulle således utan ändamål betydligt öka kostnaderna”. I fotnoten uppger Andersson att brevet är daterat den 3/4 1832. På en föregående sida uppger Andersson i en fotnot (a.a.:48) att citatet är hämtat ur ett brev i *Rääfska samlingen* på universitetsbiblioteket i Uppsala. Likt Moberg kritiserar Andersson (a.a.:41) *Svenska fornsånger* avseende brister i publikationen,

men skriver samtidigt att utgåvan är ”ett standardverk, oundgängligt för all forskning i svensk visstradition”.

I *Den svenska sångboken* av Anders Palm & Johan Stenström (1997) finns fiskeskärsmelodin bland annat representerad i visan ”Skatan sitter på kyrkotorn” (a.a.:78 & 503). Texten lär vara skriven någon gång på 1700-talet av Olof von Dalin (1708–1763), sekreterare i Vitterhetsakademien.² Fiskeskärsmelodin användes också något senare av Carl Michael Bellman när denne 1787 diktade den delvis sorgliga och ödesmättade vaggvisan ”Lilla Charles sov sött i frid”, som är en variation efter en äldre textförlaga, ”Prins Carls vaggvisa” av anonym författare (a.a.:115 & 503). Visan är tillägnad sonen Carl och det sägs att Bellman diktade visan som en reaktion på att hans tvååriga son Elis nyligen dött i kopporna. Carl skall ha fötts bara ett par dagar innan han miste Elis.

I Skånes musiksamlingar finns en vaggvisa som sägs ha sjungits i Skåne-Tranås kring sekelskiftet. Visan finns på en fältinspelning från 1980 och framförs av en informant född 1898 (Luf, SMS B071:01). Melodin är fiskeskärsmelodin och texten lyder:

Vysseli, vysseli aga
förtjäna mig en kaga
kan jag inte kagan få
skall jag låta vaggan stå
låta lillen gråta.

Denna vaggvisa är uppenbart lik den som står i fokus för min undersökning och de är naturligtvis varianter på samma tema. En liknande visa som använder fiskeskärsmelodin finns hos Arwidsson (1842:459). Notexempel 2 visar de fyra första takterna. Arwidsson anger att den påträffats som variant i Danmark, men också att den påträffats som variant i Skåne. Han refererar här till Nils Liljas samling *Violen*. Det är alldeles säkert lavringvisan som åsyftas.

Moberg (1950:7) anger att varianten som finns hos Arwidsson är ett standardexempel på en vaggvisa som använder fiskeskärsmelo-

din. Lokala motsvarande visor har också insamlats under 1800-talet på Fårö utanför Gotland och i Burs i sydöstra delen av samma

Notex 2, efter Arwidsson 1842 (transkriberat till g-moll)

Vys-sa, lul-la li-tet barn, för en li-ten ka - ka

landskap (Säve, postumt 1949:345; Fredin 1909:115). Hos Pehr Arvid Säve finns ingen melodi angiven, men hos August Fredin anges fiskeskärsmelodin med noter. Liknande texter finns spridda i Sverige och övriga Norden med mer eller mindre lokala variationer i texten (se Nordlander 1886: passim). Jämför även med Evert Taubes ”Byssan lull” som har en variant av fiskeskärsmelodin och äldre textmotsvarigheter hos Nordlander (a.a.:50f); Taube tog ofta inspiration från folkmusiken. ”Byssan lull” sjöng jag själv för mina barn när de var små, ibland med egna ord. Intressanta folkliga varianter av motsvarande visa med noterade melodier finns insamlade på Gotland (Pettersson & Bjersby 1978:150). Ordet ”lull” är ett mångfacetterat ord. Det kan betyda förtjusning, glitter, grannlåt; även förstås slummer, lur, falla i sömn, lindrig onykterhet, vaggande, ”lullaby” samt ljudet från ett vallhorn, för att nämna några exempel (SAOB).³

Det är intressant att den hos barn internationellt förkommande ”retramsan” – i Skandinavien exempelvis med texten ”dumma, dumma du-u” – har strukturella likheter med fiskeskärsmelodin avseende tonupprepningar och fallande terser. Förutom att retramsan i nutid sjungs av lekande barn har den också uttryckts som variant på fotbollsmatcher i supportrarnas kväden: ”u-ut med domar’n” (Bjørkvold 1991:254). Jon-Roar Bjørkvold (a.a.:75) förklarar dylika strukturer som universella kommunikativa formler i gränslandet mellan sång och tal. Han beskriver tonupprepningar som ”härmande” och både den fallande stora och lilla tersen som ”berättande”.

Retransan och liknande strukturer förekommer också i svensk pop/rockmusik som även blivit populär utomlands (Sandgren 2000:6). Franz Magnus Böhme (1897:LIVf) var tidig med att presentera en formel som utan tvekan är identisk med retransan och han nämner den som en av tre grundläggande formler i tyska barnsånger. I Tyskland har det också förekommit vaggvisor som till form och uttryck något motsvarar de visor som använder fiskeskärsmelodin, men melodierna är påfallande ofta noterade i dur (a.a.:1-5). Tobias Norlind sökte tidigt finna melodiska formler för svensk folkmusik. Hans analyser utgick från traditionella lockrop, vallåtar, vaggvisor och barnsånger, men även från gamla dansvisor; han använde bland annat material från Arwidssons ovannämnda publikation. Apropå dansvisans melodik påtalar Norlind (1930:53) att den först bekämpades av kyrkans män, då den var knepig att sätta in i en kyrkotonart, men att den på 1500-talet kom att erkännas som tonarten ”jonicus” eller ”jastius”. I en av sina undersökningar om folkvisor listar Norlind (a.a.:66ff) tre melodityper, vilka kan tolkas gå från (I) mer moll till (III) mer dur, och menar att den tredje typen är närmast besläktad med dansvisan. Vissa strukturer i den tredje typen är påfallande lika retransan; jämför även med Norlinds transkription (1906:70) av en av våra äldsta bevarade noter till en visa med svenskt text. Melodin, som innehåller karakteristiska tonupprepningar och fallande terser, är ett fragment av ”S:t Göransvisan” och är nedtecknad i slutet av 1400-talet.

Kavring

Låt mig återkoppla till inledningens fråga: Kan vaggvisan med orden lavring och kavring spåras till ett mer avgränsat område i Skåne? Kan den med andra ord ha haft ett starkare fäste någonstans i landskapet? Områdesproveniensen är ett svårdefinierat begrepp och frågan om en sådan är kanske inte alltid lika relevant att ställa. Gamla folkvisor, åtminstone texterna,

kan som nämnts sannolikt bli föremål för sekundärtradition. Bland allmogen var musiken ofta gehörsmässigt traderad och genomgick vissa förändringar under överföringen från person till person. Förvisso fanns musikanter, på olika lärd nivå, som kunde noter även om de spelade och sjöng efter gehör. Just vaggvisor var ofta inlärdade som barn och de aktuella informanter som eventuellt minns dem har oftast inte så mycket mer att säga om dem än att de just hört dem som barn. Möjligen har de som vuxna överfört dem till senare generationer, men eventuellt i en helt annan eller åtminstone delvis annorlunda kontext. Orden lavring och kavring kan tyckas passa bättre in i vissa kontexter än i andra – det vill säga om en text inte har en konkret ”mening” i ett visst sammanhang finns ingen potential för att den skall få fäste där. Vad talar emot detta omständliga påstående? Jo, att visan helt enkelt låter bra och är rolig. Melodin fungerar och fonemen rimmar; dessa parametrar kan naturligtvis räcka för att visan ska fungera i vilket sammanhang som helst.

En kollega fick våren 2007 läsa vaggvisetexten i fråga och fastnade för det bekanta ordet kavring. Denne drog sig till minnes att kavring från Södra Mellby är känt ”sedan gammalt”. Södra Mellby ligger i sydöstra/östra Skåne någon halvmil söder om mer bekanta Kivik. En rolig och spekulativ tanke är att vaggvisetexten passar in i detta områdes kontext. På Mellbybagarens hemsida, där Anderssons familjebageri berättar om bageriets historia och presenterar sina olika produkter, står att ”Mellbykavring” som försäljningsnamn myntades tidigast på 1910-talet i samband med att bageriet började använda ett nytt brödrecept. Bakgrunden var att en flicka från Brantevik, Angelié, gifte in sig i familjen år 1913. Flickans far hette Ludwig Arndt, var tysk och innehavare av receptet. Bageriet har dock anor från 1880-talet och bröden skall från början ha gått under namnet ”Skomagarekagor” alternativt ”Mellbymannens bröd”.

Jag sökte vidare i Folklivsarkivets manuskriptarkiv för att om möjligt hitta fler upp-teckningar som kunde ge någon koppling till vaggvisetexten. Jag fann en ramsa från Södra Mellby, som enligt uppgift skall ha varit i bruk under 1870- och 1880-talen (Luf, M 3225:47), en nyckelpigeramsa som i upp-teckningen skrivs:

Ager, ager hynna
fly, fly te Ravlinga
där får du dina kavringa
fly, fly till Långabro
där får du båd hossor och sko.

Denna ramsa har vissa likheter men vaggvisetexten som står i fokus. Här återfinns uttrycket ”kavringa” och uppenbarligen har objektet haft en viss tyngd i detta område. Men vad är ”Ravlinga”, förutom ett närmast klockrent anagram av lavring där ”l” och ”r” bytt plats? Jo, ganska säkert byn och socknen Ravlunda som ligger någon mil norr om Södra Mellby. Uttrycken ”Långabro” och ”sko(r)” finns i vaggvisetexter från flera områden i landet (se Nordlander 1886:12); uttrycket Ravlinga är säkert ytterst lokalt. Historiskt sett har brödet kavring haft en viktig roll i det skånska allmogehushållet. På Österlen skall man ha kallat en storätare av kavring för ”brödhäck”; ordet är egentligen en benämning på ett förvaringsställe som användes till de färdigbakade bröden (Bringéus 1971:41).

SAOB förklarar ordet kavring dels som ett rågbröd med särskild utbredning i södra Sverige, som begreppet ”skånsk kavring”, dels som en benämning på en speciell typ av ryamatta, särskilt förekommande i södra Småland, Blekinge och Skåne. Kopplingen mellan brödet och ryamattan står säkert att finna i att båda delar samma egenskaper, att vara ganska tjocka och raggiga. I SAOB står att ordet kavring troligen kommer av ett äldre ord, ”kaghring”, som i sin tur förefaller att vara besläktat med ordet ”kögurr”, vilket kan betyda ”kort person” eller ”klump” på isländska. I en

Kavring i två former. Foto: Mellbybagaren.

artikel i RIG av Vivi Sylwan (1934:211-221) diskuteras om uttrycket kavring som beteckning för ryamatta ursprungligen skall ha gällt en speciell typ av grov rya med oklippt flossa. Ordet kavring kan enligt artikeln ha släktskap med det engelska ordet ”covering” samt det isländska ordet ”kögurr”, som konkret betecknar ”matta” eller ”täcke”.

I *Ordbog over det danske sprog* står att kavring är ett bröd som särskilt kan kopplas till de tidigare danska områdena Skåne, Halland och Blekinge. Kavring kan även kallas ”tvebak” på danska, särskilt när ett sådant bröd konkret är bakat två gånger. I gotländskan tycks tvebak ha förekommit som en benämning på ett bröd som är likt skånsk kavring (Hagdahl 1879:988). I Danmark och i Norge kan kavring även vara en benämning för skorpa. I danska översättningar av Astrid Lindgrens bok *Bröderna Lejonhjärta* kallas lille Karl för ”Tvebak”, i norska kallas han för ”Kavring” och i den svenska originalutgåvan kallas han för ”Skorpan”.

Norsk ordbok, som har en relativt utförlig information om ordet kavring, påpekar att ordet är lånat från danskan. Det betecknar dels ett grovt bröd, dels örfil, snyting eller liknande. Ordet skall enligt norska ordboken ha kommit in i danska språket från ryskt område omkring år 1500. På ryska är ordet ”kovriga”, ett grovt bröd av rund form som i begynnelsen var hårt och sprött och kunde

lagras länge utan att tappa alltför mycket av sin smak. Brödet bakades två gånger, efter första bakningen tog man ut det, delade det på längden i två halvkor med ett snöre eller liknande för att sedan bakas torrt (jfr skorpa). Under 1700-talet skall det i svenska flottan ha förekommit en typ av stenhård kavring som kunde lagras i tre år och gick under benämningen ”succariebröd” (Swahn 1999:121f). När vi tänker på kavring i dag ser vi nog ett något mjukare bröd framför oss: en grov och mustig mindre limpa.

Lavring

Vad betyder då det ovanliga ordet lavring? Det finns inte upptaget i *Nationalencyklopedin*. I *SAOB* ges det en enda förklaring: lavring är ett ord med okänt ursprung, en föråldrad benämning på en kransalg tillhörande släktet *Chara* (lat.). Den kallas också ”sträfsse”, ett uttryck som härleds till egenskapen ”sträv”. I ordboken ges referenser till bland andra Johan Fischerström (1795). Helmut Genaust (1996:147) menar att just ordet ”chara” även är av oklart ursprung, medan Anna Tolstoy & Katrin Österlund (2003:50) härleder ordet direkt till grekiskans ”charis” i betydelsen glädje, prydnad (jämför ovan med betydelse av ordet ”lull”). Charasläktet kallas kransnål

Skörsträfsse

En kransalg, skörsträfsse. Illustration ur Björn Ursings *Svenska växter, Kryptogamer*, 1976.

på danska, eller i folkmun ”hesterumpe”, och bägge namnen associerar troligen till växtens utseende. Kransalger tillhör kryptogamerna, vilket är ett samlingsnamn för alger, lavar, mossor, svampar och ormbunksväxter.⁴ Flera av arterna i charasläktet är idag sällsynta och rödlistade enligt *Artdatabanken* och släktet tillhör faktiskt de som har flest rödlistade arter av alla organismgrupper i Sverige. Anledningen till vissa arters tillbakagång är bland annat att de biotoper där de trivs, exempelvis märkegravar, kalkträsk och andra stillastående vatten, blivit ovanligare. De är känsliga för utsläpp och de växer under vattenytan, ofta på grunt vatten. De slår rot i dyn och är normalt ganska småväxta, även om några arter kan bli större i djupare bräckt vatten. Vissa av arterna kan, om omständigheterna är gynnsamma, uppträda i massvegetation och bilda tjocka mattor på dyiga bottenar. Flera av arterna blir spröda i torka och faller lätt samman, till exempel skörsträfsse (*Chara fragilis/globularis*). Arterna av släktet chara har en egendomlig lukt, de luktar illa helt enkelt. Detta kommer sig av svavelhaltiga kolföreningar och enligt botanikern Erik Ljungstrand (2006) använder växten dessa nedbrytningsprodukter som ett slags kemisk krigsföring för att ”hävda revir”, så kallad ”allelopati”. I Carl von Linnés *Flora Svecica* (1745) är fyra arter av släktet *Chara* listade på latin (i översättning av Ericksson & Ohlmarks 1986:373f). I verket hittar jag dock ingen not om lavring. Släktet kallas här också sträfsse, men som en modern benämning styrd av den nya bearbetningen. Fler än fyra arter var troligen inte definierade vid Linnés tid och i modern systematik sammanförs en av de upptagna arterna till det närliggande släktet *Nitella* (slinke). Hos Fischerström (1795 4:343), finns motsvarande fyra arter av släktet *Chara* medtagna på latin. På svenska använder han beteckningen lavring, exempelvis i ”sprödlavrings” och ”tagg-lavrings” för att nämna två av de fyra arter han tar upp. Fischerström poängterar i sin artikel att ”Man är hittills

okunnig om nyttan av dem”. Detta rimmar bra med äldre föreställningar om alger och liknande organismer som relativt värdelösa och lite som naturens missfoster. I dag är det vedertaget att vissa alger är rika på mineraler och andra näringsämnen. Ordet lavring kan alltså, åtminstone i Sverige, härledas till en äldre benämning på kransalger, där namnet numera helt är ersatt av ordet sträfsse. Historiskt sett har de två namnen möjligen existerat parallellt under någon period, men jag finner det osäkert om det funnits någon dialektal eller geografisk skillnad i användandet av dem.

Enligt Anders Jahan Retzius (1806:158f) var *Chara* en växt som hade en viktig plats i äldre tiders naturhushållning. Han benämner också växten sträfsse, men ordet lavring finns inte medtaget i hans artikel om *Chara*. Växten skall enligt Retzius ha den goda egenskapen att den kan få använda torvgravar att fort växa igen. En torvgrav på 3–4 alnars djup kunde återställas på ca 30 år, om det växte chara i den, och det skulle gå att hämta växten från ett ställe för att plantera om den på ett annat om så önskades. I Preussen skall växten ha använts som gödsel och Retzius nämner arten *Chara hispida* (taggsträfsse) som en möjlig kandidat för detta ändamål.⁵

Det var vanligt att alger, främst brunalger, och tång användes som gödsel i Danmark på 1800-talet. Vagn J. Brøndegaard (1978:13-20) nämner kransalger i detta sammanhang, men jag finner det oklart om de med säkerhet kan kopplas till gödselanvändning i Danmark. Vid exempelvis Holsteinborg samlades de färskva algerna upp, blandades med hästdynga och fick sedan ligga till sig för att bli en verksam gödsel. Under processen utvecklades en rejäl stank så det var nog inte tillrådligt att förfarandet skedde alltför nära bebyggelse. Att samla in motsvarande tång till gödsel var även vanligt i Skåne och Halland, om detta finns flera uppteckningar i Folklivsarkivet i Lund.⁶ Ofta insamlades algerna efter storm, när de blåst

i land i stora drivor. I Ravlunda socken söder om Verkeåns utlopp kunde stora mängder alger tas upp (Luf, M 14503:4). I Grevie socken på Bjärehalvön var det tillåtet att ta upp alger utan särskilda restriktioner, förutom att man inte fick röra det någon annan vänt upp (Luf 13586:1). På flera ställen i Skåne blandades algerna upp med ruten sill för att få igång en önskvärd process (Luf, M 15492:3).

Ordbog over det danske sprog har en annan förklaring till ordet lavring. Här finns ingen anteckning om kransalger, utan ordet kopplas istället ihop med en diktning om dvärgakungen ”Laurin” (som i tyskan) med en referens till *Danske Folkeboeger VI* (1925). Lavring tycks vara en nordisk omskrivning och ordet kan enligt ordboken följaktligen skrivas Laurin men också ”Lauring”. De senare två orden är också nutida förekommande efternamn i Norden. I den danska ordboken knyts ordet lavring till en specifik vaggvisa med en vidarehänvisning till ordet kavring; där finns den publicerad, med en referens till *Nye tidender om laerde sager* (1738) och visar sig vara en motsvarighet till de skånska uppteckningarna. Den liknar mest Liljas textåtergivning.

Bisselov! Min Lavring,
Jeg vugger dig for en Kavring,
Kand jeg ikke den Kavring faa
Saa skal jeg lade den Vugge staa,
Og lade det lilde Barn græde.

5 *thā swarede mester hillebrandh,
offte war hans tale sand:
,,heræ, jech wed jet stort bierigh,
ther i boor jen lidhen dwerigh,
han ær ey vdhen i i spanne langh
10* *och myghet hōwst i sin gangh,
han ær jen heræ myghet rig,
toning lawrin han falled segh,
han hawer borig och mygel lande,
som statten førær til hans handhe,*

Bokstaverat avtryck efter en dansk handskrift från 1591?. Detalj ur ”Dværgekongen Lavrin”, *Danske Folkeboeger fra 16. og 17. aarhundrede, VI*, 1925.

I *Danske Folkebøger fra 16. og 17. aarhundrede*, VI (Jacobsen, Olrik & Paulli 1925) publiceras ett bokstaverat avtryck efter en dansk handskreven diktning om dvärgakungen "Lawrin", som karaktären skrivs i folkböckernas brödtext. En dylik referens är svår att förhålla sig källkritiskt till, men som myt i sig själv passar den utmärkt att studera i sammanhanget. Ämnet som den tar upp är åtminstone historiskt välkänt.

Diktningen är närmast en novell på rimmad vers, med karaktär av kämpavisa, och dvärgakungen skrivs där "Lawrin". Förlagan, som får antas vara skriven av en högreståndsperson, dateras idag med viss osäkerhet till slutet av 1500-talet. Den förvaras på Kungliga biblioteket i Stockholm som "Kong Laurins historie", Lübeck 1591?; handskriftsnummer K 47.⁷ Danska folkböckerna har en rörig utläggning om själva handskriftens eventuella ålder, helt i onödan när det samtidigt framkommer lite här och där i verket en tydlig medvetenhet om att handskriftens ålder inte heller vid denna tid ansågs säkerställd. I vilket fall har den danska handskriftens tema sin motsvarighet i en känd sydtysk diktning från mitten av 1200-talet, vilken finns i flera yngre bearbetningar, "König Laurin und sein Rosengarten". I *Danske Folkebøger* (1925:LXIV) antyds att temat från början kan ha nått Danmark utan att först ta vägen över Norge. I verket (a.a.:LXV-LXXIX) presenteras även en detaljerad skildring av det tyska temat och en jämförelse görs med det danska rimmet, med möjlig slutsats att det danska rimmet bygger på en tysk variant tryckt i *Heldenbuch* 1491, även om andra tyska förlagor också diskuteras som möjliga inspirationskällor. Diktningen om Laurin tillhör en välkänd sagokrets som handlar om karaktären Didrik av Bern och hans kämpar.⁸ Förebilden till Didrik är sannolikt Theoderik den store (ca 454–526), ostrogoternas kung. Myten om kung Didrik har rötter i folksägnen från alpländerna, med möjliga frön ända ner i germansk folkvandringstid, men sagan om dvär-

gakungen tycks vara en relativt sen variation påverkad av fransk/keltisk äventyrsdiktning. En staty av Didrik kämpande mot Laurin står i Bozen, Sydtirolen.

Danske Folkebøgers (1925:209-241) återgivning av det danska rimmet börjar med att "Dyderik aff Baern" och hans kämpar "Hillebrandh" och "Widrik Werlandsiøn" befinner sig i "Wirona" (sagens Bern). En annan kämpe, "Theiloff fand Sterræ", uppträder längre fram i rimmet. De skryter lite för varandra och är oeniga om dvärgakungens existens. De rider därför till "Ørter gordh" eller "rosens gord" i Tyrolens berg (Rosengarten) för att ta reda på om det finns någon sanning bakom berättelserna om den oövervinnerlige "Lawrin". Han sägs vara endast "iii spanne langh" (ca en halvmeter) och ha ett bälte som ger honom tolv mans styrka. Dessutom brukar han ta höger fot och vänster hand som pant av den som vill träda in hans rika "Rosengård". Säggen visar sig naturligtvis vara sann och många förvecklingar förekommer i berättelsen. Det framkommer bland annat att dvärgakungen har tagit Theiloffs syster till fånga. Efter den första konfrontationen låtsas Lawrin vilja ha fred och lockar in männen i dvärgarnas salar. Dvärgakungen är dock inte att lita på utan drogar männen. Theiloffs syster väcker dock upp männen ur deras dvala. De tar sig sedan ut ur berget och slår ihjäl alla dvärgarna. Lawrin har dock flytt, men Dyderik får tag på honom och "slo hanum mod ien stein, at synder gik bode axel och bien". Efteråt rider de hem med alla rikedomar de tagit från dvärgarna.

Det danska rimmet tolkas av *Danske Folkebøger* som en förenklad och delvis grövre variant av det tyska temat (a.a.:LXXIVf). Några skillnader är: Ditlev av Steyers (Theiloffs) syster Kühnild nämns inte vid namn i det danska rimmet utan benämns "jomfru". I det tyska temat spelar hon en mer framträdande roll och är aktiv och snillrik. Laurin har en magisk guldring som spelar en större roll i det tyska temat. Han har även en gyllene lur

som förekommer två gånger i det tyska temat. I det danska rimmet förekommer luren en gång. Dvärgakungen blåser i den då han skall locka in männen i berget: ”Siden tog han sin gylte lwd, saa gik han aff bierghet ud, han bleste saa höfft ower alle hans lande, snarlig tha kam hanum till hande, hertugar, grewer, ridder och swene, alle som hanum skulle tiene (a.a.:205). Avslutningen i det danska rimmet är råbarkat: Didrik krossar Laurin mot en sten. I det tyska temat tas Lavring istället hövligt till fånga och får som straffarbete uppträda och förnedras som gycklare vid hovet i Bern. En annan kämpe, Wolfhard, förekommer i det tyska temat, men nämns inte i den danska diktningen. I den danska diktningen beskrivs Lavrings häst originellt nog som en korsning mellan en räv och ett lodjur.⁹

I *Sagan om Didrik av Bern* (1850–1854) behandlades temat om kung Didrik av Gunnar Olof Hyltén-Cavallius utifrån ett svenskt perspektiv. Han arbetar med två möjligen något äldre svenska handskrifter än den danska K 47, nämligen Skoklosterhandskriften nr 115 och 116 samt Kungliga bibliotekets handskrift K 45 (se a.a.: XLI-XIV). Han nämner dock att K 45 tidigare angetts av Christian Molbech som en möjlig helt igenom dansk handskrift. Hyltén-Cavallius (a.a.:XXXVIIff) menar att dessa handskrifter är en kombination av troliga avskrifter av norsk-isländska förlagor från 1200-talet, sannolikt baserade på tyska inspirationskällor, avskrifter av samtida tyska tryck samt inspirerade av de ballader som förekom i Sveriges och Danmarks regioner från 1400-talet, vilka innehåller stoff från myten om Didrik av Bern och hans kämpar.¹⁰ Hyltén-Cavallius (a.a.:340-442) listar en lång rad av sagokaraktärer, men någon dvärgakung som direkt motsvarar Lavring har jag inte funnit i hans publikation. Däremot presenterar han dvärgen Alfrik som smidde svärdet ”Nagelring” till resen Grym; denne rese hade förvisso tolv mans styrka och bodde i ett berg tillsammans med sin ännu större fru Hilda (a.a.:14).

Jag tolkar detta som en alternativ gestaltning av mytens idé – det vill säga ett tema med variation. Hyltén-Cavallius beskriver även hur myten om Didrik anpassats till olika tider och områden; myten har förekommit i flera omskrivningar och anpassats till olika händelser och gestalter som både ligger tidigare och senare på tidsskalan än det förväntade ”ursprunget”: ”Sången har nemligen i detta, som i annat, följt sin egen inre lag, och i samma mon hon sjelf flyttat sig i tiden eller rummet, har hon äfven till en viss grad flyttat sin skådeplats med sig” (a.a.:XIIIff).¹¹

Den specifika sången om dvärgakungen Lauring tycks ha haft en oklar spridning i Sverige och frågan är om den inte haft en huvudsaklig spridning i Danmark. Möjligen har sagan förekommit mer i de södra delarna av Sverige. Ur ett svenskt perspektiv figurerar Kung Laurin åtminstone i två artonhundratalsnoveller av den tyska författarinnan Marie

Konung Laurin, tomtelik med långt skägg, som här bär på klassiska auktoritetssymboler som spira och kristet riksäpple. Detalj från illustration ur Marie Timmes novell *Dvärgen från Venedig*, 1876.

Timme (1876:118-151); de romantiska historierna finns bland många noveller i en rikt illustrerad ungdomsbok i svensk översättning tryckt i Stockholm.¹²

I *Norsk ordbok* finner vi också ordet lavring. Uttrycket nämns i anslutning till *Chara*, till upptecknade vaggvisor från bland annat Rogaland i sydvästra Norge, samt till sagan om dvärgakungen. Att både vaggvisan och sagan förekommit i Norge kan bero på inflytande av dansk kultur.¹³ Att *Chara* nämns kan möjligen bero på banden mellan Sverige och Norge. Enligt norska ordboken kan ordet lavring vara besläktat med verbet ”lavra” som härleds till uttrycket ”hänga mycket löst” eller ”färdigt att falla av”. Enligt ordboken passar denna beskrivning utmärkt på just växten lavring. *Ordbog over det danske sprog* har i sin tur ett liknande resonemang kring ordet ”lav” (eller ”lau”), i betydelsen ”hänga och dingla” och ”hänga fast”. Där görs även en jämförelse med de definierade lavväxterna, denna grupp kryptogamer som är en förening mellan alg och svamp. Några av arterna har ett hängande växtsätt, exempelvis flera arter av ”skägglav”. Se även isländskans ord ”laf” och ”lafa”, vilka betyder ”skört” respektive ”hänga”, ”dingla” och ”följa efter” (*Isländsk-svensk ordbok*). I *SAOB* förklaras ordet lav ungefär som i danska ordboken.¹⁴

Sammanfattande diskussion

Det är oklart om den specifika vaggvisan med orden lavring och kavring har haft starkare kopplingar till något avgränsat område i Skåne. Visan har enligt referenserna förekommit både i Skåne, Danmark och Norge och har troligen haft sin huvudsakliga lokalisering inom ”traditionellt danskt” område. I Danmark har visan åtminstone förekommit från första hälften av 1700-talet och i Skåne från första hälften av 1800-talet. Ordet lavring har dock äldre rötter än så och kan bland annat härledas till sagofiguren Lauring. I nordiska referenser finns denna karaktär belagd i dansk diktning, troligen

nedtecknad i slutet av 1500-talet, ett rim sannolikt baserat på tyska förlagor med rötter i 1200-talet. Lavring har åtminstone i Sverige och Norge även använts som en benämning på ett släkte av kransalger. För svenskt vidkommande finns referenser från slutet av 1700-talet. Kavring i sin tur är en nordisk ordform som åtminstone används sedan 1500-talet, möjligen under inflytande från ryskt område, fast ordet tycks även kunna kopplas till ett fornnordiskt närbesläktat ord. Den melodi som troligen använts till vaggvisan finns dokumenterad från franskt 1100–1200-tal.

Om vaggvisan haft en spridning hos allmogen är osäkert, men det är inte orimligt att anta att den åtminstone varit något känd. Det är inte lätt att hitta utförlig information om uttrycket lavring i svenska källor, vilket kan bero på flera saker: en anledning kan vara att uttrycket helt enkelt är föråldrat. Kanske har det aldrig varit särskilt vanligt i landet som helhet, det kanske har använts under en begränsad tid eller i särskilda kretsar och sammanhang. Att ordet kavring, som betecknar bröd och matta, haft en direkt koppling till vardagliga livsvillkor är inte svårt att förstå. Lavring är dock lite svårare att sätta in ett lika tydligt sammanhang.

Jag har lyft fram ett antal sammanträffanden som dels kan ge samma ord flera betydelser, dels binder ihop två ord som normalt betecknar särskilda fenomen. Några av kopplingarna kan förvisso tolkas som slumpartade. Resultaten ger då vid handen några givna frågor. Är det brödet eller ryamattan som åsyftas i ordet kavring? Är det dvärgakungen eller algen som åsyftas i vaggvisetexten avseende ordet lavring? Jag har identifierat en ”sträv” och ”il-laluktande” grupp alger som även kan kopplas till mjukare uttryck som ”glädje” och ”skör”. Sådana alger har enligt uppgift använts som gödsel i äldre tiders naturhushållning och kan följaktligen ha haft en plats i människors vardag; ett litet hjälplöst blöjbarn, eller varför inte en besegrad dvärgakung, kan nog jämföras med en sådan växt. Dessa allegorier kan tolkas

som ett tema med variation och effekten av en sådan gestaltning blir närmast en antonym.

Å andra sidan kan en dvärg direkt jämföras med ett barn och då ligger det förstås närmast till hands att uttrycket härleds till dvärgakungen. Vidare rimmar lavring och kavring, vilket i sig är en poäng, men orden kan också associera till varandra. Kavring kan vara besläktat med det fornnordiska ordet *kögurr*, som kan syfta på "liten person" i isländskan, vilket ger ett eko i ordet lavring – det vill säga en dvärg, en 1200-tals myt som åtminstone på 1800-talet romantiskt illustrerades som en kunglig tomtensse med långt skägg (lav). Kavring kan också betyda matta och ett sådant socialt växtsätt kan grupper av *Chara*-alger tillskrivas när de frodas under gynnsamma omständigheter. Vaggvisan kan med andra ord tolkas som en flerbottnad ordvits, även om några poänger kan ses som produkter av övertydliga efterkonstruktioner. Möjligen har ordet lavring tidigare fungerat som ett slangord med betydelse som idag kan vara svåra att nå.

Hur orden och dess betydelse än hänger ihop så har undersökningen lärt oss en del om fiskeskärsmelodin, bröd, ryamattor, kransalger samt en viss dvärgakung. När det gäller den musikaliska aspekten är det tveklöst så att fiskeskärsmelodins struktur vilar på ett historiskt fundament av kommunikativ betydelse. I kombination med textens till synes associationsrika ord tolkar jag att vaggvisan innehåller tecken som kan gestalta flera historiska fenomen och sammanhang. Vaggvisan balanserar mellan en funktionell melodi och rimmade text, vilket kan vara tillräckligt för att visan och dess otaliga lokala variationer vunnit popularitet. Den tydliga fiskeskärsmelodin kanske inte uppfattas varje dag i etern, men besläktade melodistrukturer förekommer utan tvekan alltså.

Patrik Sandgren, fil. mag.

Skånes musiksamlingar, Folkklivsarkivet,
Etnologiska institutionen, Lunds universitet

Noter

- 1 Se Axel Törje (1966) om Liljas liv och gärningar.
- 2 Dialektala varianter liknande Dalins text finns såväl i Folkklivsarkivets manuskriptarkiv som i Skånes musiksamlingars arkiv för fältinspelningar av traditionell folkmusik. Ett exempel är "Skadan sad i pärenaträet" från gränstrakterna mellan Skåne och Blekinge (Luf, SMS B220:14). Ibland är motivet med skatan utbytt mot kråkan eller något annat djur. I musiksamlingarna finns en motsvarande vaggvisa från ovan nämnda område med första versraden: "Iganet gick pau ängen å slog" (Luf, SMS B220:13); denna visa gavs ut 2007 på en CD med titeln "Det spelar en Göing 2". Skivan är producerad av musiksällskapet "Göinge Musicanter" och låten framförs av gruppen "Cum Linguis Scaniis", en grupp som har haft kontakt med Skånes musiksamlingar för att hämta idéer till sitt musicerande. Det dansklängande "iganet" är det samma som ekorren på "göingemål" (jfr Sjöstedt 1966:80).
- 3 Notera att den vackert flöjtande trädlärkkan heter *Lullula arborea* på latin (Linnaeus, 1758); trädlärkans sång är en av de vackrare att uppleva.
- 4 Ordet kryptogam kan översättas till "bröllop i det dolda", vilket har sin förklaring i att man en gång i tiden inte riktigt visste hur dessa grupper av organismer förökade sig (Naturhistoriska riksmuseet 2007). I dag vet man att de flesta förökar sig genom sporer. I Sverige förekommer ett 20-tal arter av släktet *Chara*, flera i Skåne, och ytligt sett liknar de fräkenväxter. Många av arterna är erkänt svårbestämbara, flera övergångsformer förekommer, artavgränsningen är inte entydig, och taxonomin förändras emellanåt (se Karlsson 2003:9).
- 5 Att *Chara*, eller åtminstone några arter av släktet, skall ha en gödslande effekt kan bero på att de inlagrar kalk. Vissa arter blir därmed vita på ytan, kalkinkrusterade, vilket även nämns av Retzius. Denna egenskap beskrivs i kryptogamfloror (t.ex. von Krusenstjerna, Skytte Christiansen & Waern 1999:229f). Förmågan att inlagra kalk gäller de arter som växer i stillastående sötvatten, eller i lugna skyddade vikar som håller på att snörpas av från bräckt hav, medan de arter som växer längre ut i Östersjön inte lagrar kalk på samma sätt.
- 6 Jämför med "margling"; gödsling med kalkhaltig lera som togs upp i mangelgravar och vid frilagda havsstränder.
- 7 Bekräftat i telefonsamtal med Kungliga biblioteket i Stockholm 2007-11-19.

- 8 Figuren Didrik av Bern kopplas även till hjälteposet "Nibelungenlied" (1100-tal), vilket tonsattes av Richard Wagner i "Nibelungs ring", som senare missbrukades och utnyttjades i raspolitiska och hjälteförhållande syften av nazisterna. "Nibelungar" är i de germanska sägnerna en sagoätt i människogestalt som i nordisk mytologi motsvaras av "Niflungar". I vissa sägner är som motsats "Nibelung" benämningen på "dvärgarnas konung".
- 9 Jämför med "rävlo" som är ett svenskt folkligt ord för ett småvuxet lodjur (se Fridell & Svanberg 2007:117).
- 10 Två exempel är den naturmystiska visan "Herr Peder och dvärgens dotter" samt kämpavisan "Vidrik Verlandsons kamp mot resen" (se *Sveriges medeltida ballader* 2001 1:390 resp. 5:1:76ff). "Vidrik Verlandson", som finns med i diktningen om dvärgakungen som "Widrik Werlandsjøn", är en nordisk form av de germanska sägnernas "Witege", sonen till smeden "Wieland" ("Völund" i nordisk mytologi). Ordet "Wieland" återfinns i "Villands" härad i Skåne (se Hylltén-Cavallius 1850-1854:XXIV). Hylltén-Cavallius (a.a.:XXIff) menar att det diskuterats om karaktären "Verlandson" mest är en produkt av litterära påfund, tryckta och spridda genom 1600- och 1700-talens lärda skriftstäl-lare, snarare än att den har en given plats i äldre nordisk folksägen (jfr "sekundärtradition"). Han anger dock flera källor som pekar på att karaktären platsar som nordisk folksägen. Även om de germanska sägnernas stoff gärna spreds från tyskt område utvecklades i Norden mer eller mindre självständiga "original", vilka återfinns i de gamla nordiska folkvisorna/balladerna (Hylltén-Cavallius a.a.:XX; Grundtvig 1853:33f).
- 11 I *Den poetiska eddan* finns några kväden, t.ex. i de om "Gudrun", där Theoderik (Þjóðrekr) nämns (se Collinders översättning 1957:259). Det är omdiskuterat på vilka vägar de förkristna sägnerna vandrat, hur de uppstått och hänger ihop; ibland kan det förvisso vara befogat att tala om ett "mytologiskt allmängods" eller rester och hopkok av "allmänt germanska sägner".
- 12 Den föreställningsvärld och det karaktärgalleri som kännetecknar myterna om Didrik av Bern ger flera ekon i dagens fantasyföreläsning, musikscen, film & video och datorspel. Jämför även med J.R.R. Tolkiens litterära verk – *Sagan om ringen* – vilket inspirerats från dylika myter och nyligen producerats som storfilm.
- 13 På 1970-talet fanns ett proggband i Norge som hette "Kong Lavring". Bandet spelade folkrock och gav ut två LP-skivor 1977 och 1978. Även en singel gavs ut 1978. År 2003 kom LP-skivorna ut som nyttgåvor på CD.
- 14 Jämför även med "lava" i betydelsen "falla ned", "ström" samt åter med "Lau", i detta fall en församling i Visby stift där ordet är kopplat till ett gammalt gotländsk ord med betydelsen "låg liggande äng" eller "strandäng" (*Nationalencyklopedin*).

Referenser

Arkiv

- Folkklivsarkivet i Lund, M 4205:11
 Folkklivsarkivet i Lund, M 3225:47
 Folkklivsarkivet i Lund, M 7039:7
 Folkklivsarkivet i Lund, M 13586:1
 Folkklivsarkivet i Lund, M 14503:4
 Folkklivsarkivet i Lund, M 15492:3
 Folkklivsarkivet i Lund, Skånes musiksamlingar, B071:01
 Folkklivsarkivet i Lund, Skånes musiksamlingar, B220:13-14
 Folkklivsarkivet i Lund, Skånes musiksamlingar, B291:05

Litteratur

- Andersson, Otto 1936: Adolf Iwar Arwidsson och Svenska fornsånger. *Saga och sed*. Kungl. Gustav Adolfs Akademiens årsbok. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Arwidsson, Adolf Iwar 1842: *Svenska fornsånger. En Samling af Kämpvisor, Folkvisor, Lekar och Dansar, samt Barn- och Vall-Sånger. Tredje delen*. Stockholm: P. A. Norstedt & Söner.
- Björkvold, Jon-Roar 1991: *Den musiska människan*. Stockholm: Runa.
- Bringéus, Nils-Arvid 1971: Mat och måltid i skånska bondehem. *Skånska matvanor*. Lund: Etnologiska sällskapet i Lund.
- Brøndegaard, V. J. 1978: *Folk og Flora. Dansk etnobotanik I*. København: Rosenkilde Bagger.
- Böhme, Franz Magnus 1897: *Deutsches kinderlied und kinderspiel*. Leipzig: Breitkopf und Härtel.
- Danske Folkebøger fra 16. og 17. aarhundrede*. VI. 1925. Udgivne af Jacobsen, J. P., Olrik, Jørgen & Paulli, R. København: Nordisk forlag.
- Den poetiska eddan*. 1957. Övers. Björn Collinder. Stockholm: Forum.
- Fischerström, Johan 1795: *Nya svenska ekonomiska dictionnairen 4*. Stockholm: Holmberg.

- Fredin, August 1909: *Gotlandstoner. Svenska landsmål och svenskt folkliv B 29*. Stockholm: P. A. Norstedt & Söner.
- Fridell, Staffan & Svanberg, Ingvar 2007: *Däggdjur i svensk folklig tradition*. Stockholm: Dialogos.
- Friedman, Jonathan & Lindberg, Christer 1993: Claude Lévi-Strauss (1908–). *Antropologiska porträtt*. Lund: Studentlitteratur.
- Genaust, Helmut 1996: *Etymologisches Wörterbuch der botanischen Pflanzennamen*. Basel: Birkhäuser.
- Grundtvig, Svend 1853: *Danmarks gamle folkeviser. Første deel*. Kjøbenhavn: Samfundet til den danske literaturs fremme.
- Gutavisor och andra visor upptecknade på Gotland*. 1978. Pettersson, Svante & Bjersby, Ragnar (utg.). Slite: Wessmans.
- Hagdahl, Ch. Em. 1879: *Kok-konsten som vetenskap och konst*. Stockholm: Girons.
- Hyltén-Cavallius, Gunnar Olof 1850–1854: *Sagan om Didrik af Bern*. Stockholm: P. A. Norstedt & Söner.
- Isländsk-svensk ordbok*. 1955. Stockholm: Kooperativa förbundet.
- Karlsson, Lise-Lotte 2003: *Igenväxningens effekter på förekomsten av kransalger (Characeae) i öländska våtmarker*. Institutionen för biologi och miljövetenskap. Högskolan i Kalmar (mag. uppsats).
- von Krusenstjerna, Edvard, Skytte Christiansen, Mogens & Wærn, Mats 1999: *Vår flora. Kryptogamer*. Stockholm: Prisma.
- Lévi-Strauss, Claude (1963) 1977: *Structural anthropology*. Harmondsworth: Penguin books.
- Lilja, Nils 1841: *Violen. En samling jullekar, barnsånger och sagor*. Lund: Berlingska.
- Lilja, Nils 1865: *Julboken, innehållande en samling ringdanser, pantlekar, julnöjen, barnsånger, visor och sagor, upptecknade i Skåne*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Lindgren, Astrid 1973: *Bröderna Lejonhjärta*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- von Linné, Carl (1745) 1986: *Svensk Flora, Flora Svecica*. Övers. Helge Ericksson & Åke Ohlmarks. Stockholm: Forum.
- Moberg, Carl-Allan 1950: Två kapitel om svensk folkmusik. Ro, ro till fiskeskär. *Svensk tidskrift för musikforskning*.
- Moberg, Carl-Allan 1951: Från kämpevisa till locklåt. En översikt över det folkmusikaliska uppteckningsarbetet i Sverige. *Svensk tidskrift för musikforskning. Nationalencyklopedien. Tolfte bandet*. 1993. Höganäs: Bra Böcker.
- Nordlander, Johan 1886: Svenska barnvisor och barnrim. *Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folkliv V.5*. Stockholm: P. A. Norstedt & Söner.
- Nordlander, Johan (1886) 1975: *Svenska barnvisor och barnrim*. Stockholm: Gidlunds.
- Norlind, Tobias 1906: Melodier till svenska folkvisor och folkdanser, upptecknade före år 1800. *Svenska landsmål och svenskt folkliv*. Stockholm: P. A. Norstedt & Söner.
- Norlind, Tobias 1930: Svensk folkmusik och folkdans. *Natur och Kultur 96*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Palm, Anders & Stenström, Johan 1997: *Den svenska sångboken*. Stockholm: Bonnier.
- Retzius, Anders Jahan 1806: *Försök til en flora oecologica sveciae. Eller svenska växters nytta och skada i hushållningen*. Lund: Lundblad.
- Sjöstedt, Gösta 1966: Folkmålen i nordöstra Skåne. *Särtryck ur Osby Hembygdsförenings årsbok 1966. Svenska visor I. Gotländska visor samlade av P.A. Säve. Häfte 2*. 1949. Kungl. Gustav Adolfs Akademien. Uppsala och Stockholm: Almqvist och Wiksell.
- Sveriges medeltida ballader. Utgivna av Svenskt visarkiv. Bd 1 resp. 5:1*. 2001. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Swahn, Jan-Öjvind 1999: *Mathistorisk uppslagsbok*. Bromma: Ordförlaget.
- Sylwan, Vivi 1934: Svenska ryor med oklippt flossa. *RIG*.
- Timme, Marie (Villamaria) 1876: *Elfvalek. Sagor ur Jettarnas och Dvergarnes, Elfvornas, Sjöjungfrurnas och Tomtarnes rike. Andra delen*. I öfversättning av Fjalar. Stockholm: Seligmann.
- Tolstoy, Anna & Österlund, Katrin 2003: *Alger vid Sveriges östersjökust*. Uppsala: Artdatabanken SLU.
- Törje, Axel 1966: *Nils Lilja: Klockare, botanist, litteratör*. Lund: Gleerups.
- Ursing, Björn 1976: *Svenska växter i text och bild. Kryptogamer*. Stockholm: P. A. Norstedt & Söner.
- Wigström, Eva 1880: *Folkdiktning, visor, sägner, sagor, gåtor, ordspråk, ringdansar, lekar och barnvisor, samlad och upptecknad i Skåne*. Köbenhavn: Schönbergs.

Internet

ArtDatabanken. SLU. [<http://www.artdata.slu.se/rod-lista/RodSvar.cfm>].

Cum Linguis Scaniis. [<http://www.maniskor.se/cls.html>].

- Göinge Musickanter*. [<http://www.musikanterna.se>].
- Kong Lavring*. [<http://www.progrock.no/KongLavring.htm>]
- Ljungstrand, Erik 2006: *Vad är strärfse, slinke och rufse*. Föredrag torsdagen 2006-03-30. Botaniska föreningen i Göteborg. [<http://www.bfig.se/foredrag/20060518.html>].
- Mellbybagaren*. [<http://www.mellbybagaren.se/historia.htm#detvarengang>].
- Naturhistoriska riksmuseet*. [<http://www.nrm.se/kbo>].
- Norsk ordbok*. Norsk ordbok 2014. [<http://no2014.uio.no>].
- Ordbog over det danske sprog*. Det danske sprog- och litteraturselskab. [<http://ordnet.dk/ods>].
- Sandgren, Patrik 2000: *Varför är svensk popmusik så populär utomlands? Synpunkter på det "svenska musikundret" och det spontana i popmusikens musikaliska språk*. STM-online Vol. 3. Svenska samfundet för musikkforskning. [http://www.musik.uu.se/ssm/stmonline/vol_3/psandgren/index.html].
- Svenska Akademiens ordbok*. Svenska Akademien [<http://www.saob.se>].

SUMMARY

What is Lavring?

Thoughts about a word in an old lullaby

This article deals with specific words in an old lullaby, a rhyme recorded in Scania, Sweden in the 19th century. The lullaby has also been recorded in Denmark and Norway. The aim of the article is to place the specific lullaby in a historical context and demonstrate how to use a comparative method when analysing mythological phenomena. The author's thesis is that only a word or two in a simple lullaby has much to say. The word in focus is "lavring" and the author searches for sources and phenomena associated with the word. The traditional melody, which probably was used with the lullaby text, is present as well. This melody, which is common in Nordic lullabies and nursery rhymes, belongs to an old melody layer and has certainly the function as a formula; similar melody structures occur in children's communicative songs as well as in soccer supporter's chants and nowadays popular music. The author's study leads to an algae group containing rare and threatened species that was used as manure in

primitive economy. Simultaneously it leads to a Danish writing possibly from the 16th century; a rhyme with roots in a medieval tale from south Germany about the mythological characters King Dietrich von Bern and Dwarf King Luring. The word lavring is, within the lullaby text, connected by a simple rhyme to a phonetic similar word, "kavring". Kavring is a dark rye bread, historically important for peasant households in Scania. The author makes a comprehensive analysis that seems to show cross meanings of the two words. That is, the effect of the lullaby text is an implicit pun more or less consciously made. By conclusion it is not certain that the word "lavring", placed in the lullaby text, has something to do with the algae group, and it is very likely that the word is meant to symbolize the dwarf king. But on the other hand there seems to be some associative connections between an algae and the dwarf king because of superficial similarities.